

ALMANYADA SOVYET İŞGAL BÖLGESİNDE MEDENİ HUKUKUN GELİŞMESİ

Yazan: Prof. Dr. Arwed Blomeyer Çeviren: Prof. Dr. Coşkun ÜÇOK

Kızıl ordunun 1945 yılındaki istilâsından beri Almanya'nın Sovyet işgal bölgesinde özel hukuk şuurî olarak Sovyetler Birliğinde yürürlükte bulunan hukuk istikametinde geliştirilmektedir (1). Haricen pek de çok bir şey değiştirilmemiştir ve buna lüzum da yoktur. Çünkü Sovyetler Birliğinde de bir özel hukuk vardır ve bu, hukuk tekniği bakımından bir çok noktalarda diğer özel hukuklardan esas itibarıyla ayrılmamaktadır. Buna karşılık özel hukuka verilen değer, esasından değiştirilmiştir. Gerçekten de özel hukuka verilen değer Rusya'da çok küçüktür ve Sovyet işgal bölgesinde de bu, büyük miktarda azalmıştır. Bunun sebebi, doğu memleketlerinde hukuk kaidelerinin konmasında âmil bulunan prensiplerde aranmak gerekir. Bu prensiplerin temelinde, işçi olan, yani cemiyet için çalışan insan bulunmaktadır. İnsanın kalitesi, cemiyetteki işine göre değerlendirilmektedir ve bu değerlendirme gerek mamelek hukukunu gerek şahsın hukukunu kapsamaktadır.

MAMELEK HUKUKU

Özel Mülkiyet

Diyalektik materyalizme göre kapitalizm devrinde özel mülkiyet, başkasının ödenmemiş faaliyetini değer - fazlası halinde kendine mal edinmekten ibarettir. Kapitalist tarafından işçinin sömürülmesinin vasıtası olduğundan bu, ortadan kaldırılmalıdır. Bundan dolayı esas gaye, iktisadî bakımdan oldukça önemi bulunan bütün özel mülkiyetin yavaş yavaş kolektif mülkiyet haline getirilmesidir. Bu yolda birçok şeyler yapılmıştır:

Arazi reformu :

10 Eylül 1945 tarihinde "Feodal büyük arazinin tasfiyesi" parolasıyla işgal bölgesi memleketlerinde çıkarılmış bulunan ve birbirinin aynı

(1) Bu makalenin müsveddesi 23. Eylül 1950'de tamamlanmıştır, bundan sonraki kanunlardan yalnız notlarda bahsedilmiştir.

olan kanunlarla savaş suçularının ve faal Nazilerin bütün gayrimenkulleri ile birlikte 100 hektarı geçen bütün topraklar "üzerlerindeki binalar ve canlı, cansız demirbaşlar ve diğer ziraî servetler" de dahil olmak üzere bedelsiz olarak istimlâk edilmiştir; bu istimlâkler DDR (= Deutsche Demokratische Republik) nin anayasasının 24. maddesinin 5. fıkrasıyla de teyit edilmiştir. İstimlâk edilen gayrimenkullerden bir toprak fonu teşkil edildi ve bundan toprak, borçsuz olarak ve yeniden, küçük köylülere dağıtıldı. Bu dağıtımdan sonra "dağıtılan mülklerin tapu sicillerinin ve senetlerinin imha edilmesi mecburidir" (2) yolundaki hüküm de vicdan huzurunun bir işareti olarak kabul edilebilir. Mülkleri ellerinden alınan kimselerin eski mülklerinin dolaylarından uzaklaştırılmaları da buna ilâve edilebilir.

Yeni maliklerin elde ettikleri topraklar üzerindeki hakları miras yoluyla intikal etmekte fakat bunların bu toprakları satma veya rehin etme hakları bulunmamaktadır. Buna uygun olarak bunların mülkiyetleri halkın üst mülkiyeti (Rakabe) yanında bir alt mülkiyet (tasarruf hakkı) olarak kabul edilmektedir (3). Diğer taraftan yaşayanlar arasında iktisap yoluyla veya miras yoluyla yeniden 100 hektarı geçen arazi teşkil etmek imkânsız kılınmıştır. (4)

İşletmelerin istimlâki :

Hususî sermayenin imhası yolundaki ikinci tedbir savaş suçularının ve faşistlerin mülklerinin ellerinden alınmasına aittir. Savaş suçlusu ve faşistler anlamı içine, ihtiyaca göre, yalnız şekil bakımından töhmet altında bulunanlar da sokulmuşlardır. SMAD'nin 124 ve 126 numara ve 30 ve 31 Ekim tarihli emirleri bu gibi mülklerin müsaderesini ve tesçilini ihtiva etmektedir. Böylece elde edilen mülkler 21. Mayıs 1946 tarihli ve 154/181 numaralı emirlerle Alman özerk idareler organlarına verildi. Bunun üzerine memleketlerde kanunla istimlâkler yapıldı ve bunlar "hal-

- (2) Meselâ Brandenburg'da "6 Eylül 1945 tarihli toprak islahatı kararname-sine göre paylaştırılmış olan topraklarda mülkiyetin intikali ve tapu sicilleri" hakkında çıkarılmış olan 20 Mart 1946 tarihli kararnamenin 5. maddesi; Thüringende 10 Eylül 1945 tarihli toprak islahatı kanunu ile köylülere dağıtılmış olan toprakların tapu siciline yazılması hakkında çıkarılmış olan 23 Mart 1946 tarihli kanunun 55. maddesi; Sachsen - Anhalt'da tapu siciline yazılma hakkında çıkarılmış olan 20. Mart 1946 tarihli kararnamenin 5. maddesi.
- (3) A. Barth, NJ. 48, 144 v. öf.
- (4) Sachsen (Saksonya) anayasasının 78. maddesinin 2. bendi; 12. Mart 1948 tarihli Saksonya knunu, GBl, S. 52; Mecklenburg anayasasının 76. maddesinin 2. bendi.

kın mülkiyeti'ne sokuldu (5). Bunun arkasından Alman İktisat Komisyonu (DWK) resmî makamlar tarafından idareye son verilmesini karar altına aldı ve SMAD'nin bu yoldaki iznini 64 ve 76 numaralı ve 17 ve 23 Nisan 1948 tarihli (ZOBL, 1948 S. 140 v. öt) emirlerle elde etti. Bunun üzerine bütün işletmelerin aşağı yukarı % 40'ı halk mülkleri arasına katılmış oldu. Bu halk mülkiyeti dokunulmaz olacaktı ve satılması yasak olacaktı. Bundan sonra "halk malı işletmeler" in organizasyonu teyit edildi. Anayasanın 28. maddesine göre halk mülklerinin satılması ve mükellefiyet altına sokulması ilgili halk meclisinin 2/3 çoğunluğunun muvafakatine bağlıdır.

Bunlardan başka her memleket tarafından sigortacılık ve pratik olarak bankacılık da devletleştirilmiştir (6); burada yeniden hususî teşebbüslerin kurulması pratik olarak imkânsızdır (7).

Nihayet bütün "ortaklık haline getirilmeğe müsait hususî iktisadî teşebbüsler" istimplâk kanunu ile halk mülkiyetine maledilebilirler, anayasanın 27. maddesinin 1. fıkrası.

Yeraltı servetleri ve tabiat kuvvetleri :

Memleketlerin (8) çıkarmış oldukları bir sıra istimplâk kanunları anayasanın 25. maddesini ihtiva etmektedir; buna göre "bütün yeraltı servetleri, bütün iktisadî fayda temin edebilen tabiat kuvvetleri ve bun-

-
- (5) Saksonya: 30 Haziran 1946 tarihli kanun; Thüringen: 24 Temmuz 1946 tarihli kanun; Sachsen - Anhalt: 30 Temmuz 1946 tarihli kararname; Brandenburg: 5. Ağustos 1946 tarihli kararname; Mecklenburg: 16. Ağustos 1946 tarihli kanun.
- (6) Sachsen - Anhalt: sigorta işlerinin yeniden tanzimi hakkında 7 Şubat 1948 tarihli kanun, GBl, I, 47; Brandenburg: Sigorta işlerinin yeniden tanzimi hakkında kararname, VCBl, 1948, 4; Thüringen: Thüringen'de özel ve kamu hukuku sigorta işlerinin yeniden kurulması hakkında 22. Eylül 1945 tarihli kanun; Mecklenburg: kapatılmış olan banka ve biriktirme sandıkları mevcutlarının kullanılması hakkında 30. Ekim 1947 tarihli kanun, Reg. Bl. S. 262.
- (7) Bk. msl. Sachsen - Anhalt'ın 7 Şubat 1948 tarihli kanununun 3. maddesine, bunda izin verilmesi, sigortacılığın özel ellere verilmesini icap ettirecek bir "iktisadî ihtiyacın" mevcudiyetine bağlı tutulmaktadır. Brandenburg'da da böyledir, a. g. kanun; Thüringen'de bu doğrudan doğruya mededilmiştir, 22. Eylül 1945 tarihli kanunun 6. maddesi.
- (8) Sachsen - Anhalt: 30. Mayıs 1947 tarihli, yeraltı servetlerinin istimplâki hakkında kanun, Gbl. S. 87; Thüringen: 30. Mayıs 1947 tarihli, yeraltı servetlerinin halk eline geçmesi hakkında kanun, Kanun mecmuası S. 531; Sachsen: 8. Mayıs 1947 tarihli kanun, GBl, S. 202.

lardan faydalanmak için kurulmuş bulunan maden, demir ve çelik sanayi ve kuvvet sanitiralleri işletmeleri halk mülkiyetine sokulacaktır”.

Geriye kalan özel mülkiyet :

Bunlardan arta kalan özel mülkiyeti anayasanın 22. maddesi şimdiye kadar olduğu surette himaye etmektedir; istimlâk ancak “amme menfaatinin icap ettirdiği hallerde ve kanunî esaslar dahilinde”, hem de “kanun başka türlü emretmedikçe uygun bir tazminat karşılığı” mümkündür. Hatta tazminatın mikdarı hakkında anlaşmazlık çıktığı takdirde, gene “bir kanun başka türlü emretmedikçe” adlî yollar da açıktır, 23. madde. Ancak “Mülkiyetin, ammenin menfaatlerine zarar vermek için iktisadî iktidar elde etmek yolunda kötüye kullanılması tazminatsız istimlâk ve halk mülkiyetine sokulma neticesini doğurur”, 24. madde, II.

Fertilere bırakılmış olan bu özel mülkiyet üzerine de Sovyet işgal bölgesi hukuku, plânlı iktisadî nizamın en ince teferrüatına kadar tespit edilmiş ağını örmüş bulunmaktadır, anayasanın 21. maddesi. Plânlı iktisadî nizam - şimdi 1949/50 iki yıllık plâni tatbik edilmektedir - gerek halka ait olsun, gerek özel mahiyette olsun, bütün iktisadî teşebbüsleri kapsamaktadır. Halk mülkiyetinde bulunan teşebbüsler üzerindeki nüfuz doğrudan doğruya vuku bulmaktadır, özel mülkiyete ise vasıtalı olarak, msl. başlangıçta istihsalı arttırma mecburiyeti, teslim vesikalari ile. Bunlarla da prensip bakımından sözleşme yapma serbestliği kaldırılmış oluyor. Bu mecburî iktisadî nizamın teferrüatı bu incelemenin çerçevesi dışında kalmaktadır.

Batılı hukukçuya bütün bunlar birer amme hukuku tedbiri olarak gözükmektedirler; bunlar özel hukuk kaidelerinin uygulanmasını işitilmiş bir şekilde sınırlandırmakta, fakat bu kaideleri maddî olarak değiştirmemektedirler. Devlet en önemli özel mülkiyeti, devletleştirme yoluyla elde etmiş ve bütün iktisadî hayata amme hukuku vasıtaları ile hakim bir duruma gelmiştir. Doğu bölgesinin söz sahibi adliye mümessilleri bunu kabul etmektedirler. Bunlar her şeyden önce “Halk mülkiyeti” nin muhtevasını ve sözleşmenin önemini tayin için uğraşmaktadırlar.

“Halk mülkiyeti”

Sovyet işgal bölgesindeki hukuk ilminin şerefi bakımından tespit edilebilir ki, orada ilmî çevreler propaganda gayesiyle, devlet mülkiyetinin halk mülkiyeti kavramı ile tellenip pullanması hususunda tam bir

sükût muhafaza etmektedirer. Buna karşılık adalet bakanlığının mümessilleri ve az da olsa bir kaç "mütarekî" hukukçu mümkün olduğu kadar yüksek sesle konuşmaktadırlar. Bunlara göre halk mülkiyeti nedir (9). Bununla hazine mülkiyeti kastedilmekte olduğu yolundaki anlayış şiddetle reddedilmektedir (10). Bu daha çok menfi olarak "Hukukî iş vasıtası ile elde edilen sömürme hakkının kaldırılması" (11) diye, müspet bakımdan da cemiyete ait olanın, yâni halka ait teşebbüslerin plânlaştırılması ve işletme ve içtimaî iş bölümü neticesi elde edilen istihsalin tamamının cemiyete maledilmesi hakkıdır" (12) diye tarif edilmektedir. Onun vazifesi "İşçilerin ihtiyacını karşılamaktır" (13) ve o "hakiki halk hakimiyetinin peşin şartıdır ve sosyalist humanizm ahlakının iktisadî temelidir" (14).

1. Bu kavram tarifleri, komünizm mümessillerinin bilhassa önem verdikleri bazı ideolojik meselelere uygun düşmektedir. Burada asıl baş mesele halk mülkiyeti ile işçi arasındaki münasebet meselesidir. Kapitalizmde işçiler, istihsal vasıtasının kendi çalışmalarının değer fazlasını zahmetsizce kendisine mal eden maliki tarafından "sömürülmektedirler". Buna karşılık halk mülkiyetindeki işletmenin işçisi, plânın çerçevesi için de işini "vermektedir". Böylece işçi şimdi istihsal edilen şeyin - kısmî - maliki olmalıdır. Kazanım kıymet bakımından bir kısmını o "ücret" halinde almaktadır, buna karşılık geriye kalan ona verilmemekte, bu daha çok "cemiyete mal edilmekte" ve ona, "vasıtalı olarak" kısmen prim fonları ve kültürel düzelme fonları yoluyla veya işletmenin rasyonalizasyonu fonları yoluyla kısmen de devlet bütçesi yoluyla faydası dokunmaktadır (!). İşte bu eski şekildeki devlet işletmesi ile asıl fark imiş, çünkü devlet işletmesinde hazineye maledilme hayata yabancı memurlar tarafından, halbuki yeni şekildeki cemiyete maledilme ise gene işçilerin "memuru" olan işçi memurlar tarafından yapılmakta imiş (!) (15).

2. Hukuk bakımından istifade ve tasarruf ehliyetlerinin kimlerde ve nelerde bulunduğu meselesi daha enteresandır. Kanuna göre halk mül

(9) LG Berlin NJ. 1949, 224: "Özel mülkiyetten alınıp topluluğun istifadesine ve cemiyetin yararına hasredilmiş olan iktisadî değerlerin belli gayelere tahsisinin ifadesidir."

(10) Barth, NJ, 1948, 145.

(11) Such, NJ. 1949, 125 v. dd.

(12) Such, a. g. e.

(13) Such, a. g. e.

(14) Such, a. g. e.

(15) Such, a. g. e.

kiyetindeki işletmelerin tasarruf ehliyeti yoktur, zira bunlar tüzel kişiliğe sahip değildirler. Halk mülkiyetindeki işletmeler arasında yaptıkları işlere göre teşkil edilmiş olan birlikler (VVB = Vereinigungen Volkseigener Betriebe), komünal iktisadî teşebbüsleri (KWU — Kommunal - Wirtschaftsunternehmen) ile şehirler ve köyler ve makina ödünç verme istasyonları (MAS — Maschinenausleihestationen) medenî haklardan istifade etmektedirler. Bunlar halk mülkiyetinin “hak sahibi” olarak gösterilmektedirler. Fakat gene de asıl manasıyla, yalnız halk demokrasisi meclislerinin hak sahibi kabul edilmesi gerektiğini ileri sürenler de vardır. Halk mülkiyetindeki işletmelerin müdürleri dışarıya karşı - kuruluş sermayesi bir tarafa bırakılırsa - tasarruf ehliyetine sahiptirler. Bunların mümessil olarak değil kendi adlarına “tasarruf ehliyetine sahip” oldukları ve bu suretle iş gördükleri iddia edilmekte ve yalnız iç bakımdan plânlaşma kararları ile bağlı oldukarı ilâve edilmektedir. Bunların işletmeler adına dâva açmaya ehliyetleri odluğu da kabul olunmaktadır (16).

Sözleşmeler (17)

Plânlı iktisat, özel özerkliği oldukça geniş bir şekilde ortadan kaldırmaktadır. Halk mülkiyetine dayanan iktisat ancak doğrudan doğruya emirlerle idare edilebilir. Fakat, bütün istihsal vasıtalarının devletleştirilmesine kadar, asıl mesele halk mülkiyetindeki işletmelerle özel senayi işletmelerinin bir arada çalışmasında kendisini göstermektedir. Bu, bugün halk mülkiyetindeki işletmeler veya benzeri organizasyonlarla özel firmalar arasında meydana getirilen sözleşmelerle vuku bulmaktadır (18). Sözleşmeler devletin sözleşmeler bürosunda gözden geçirilmekte ve teşkil edilmekte (“Doğrudan doğruya gözden geçirilmiş ve teşkil edilmiş sözleşmeler”) ve bundan sonra sözleşmeyi yapan özel taraf, sözleşmenin ifası için gereken maddeleri elde etmek imkânını bulmaktadır. Halk mülkiyetinde işletmeler bulunmadığı yerlerde bunların yerini taraf olarak sözleşme bürosu almaktadır. Küçük sanat işletmeleri (19) ve

(16) Such, a. g. e.

(17) Bu hususta teferrüat için bk. Dr. Heinz Such, NJ. 1950, 243 v. öf.

(18) Özel işletmeler ile halk mülkiyetindeki işletmeler arasındaki sözleşme münasebetlerini tanzim hususundaki 18. Mayıs 1949 tarihli yönetmelik, ZVGBI. S. 385, ve 18. Mayıs 1949 tarihli Durchf. - Best., gene orada.

(19) Küçük sanatlarda teşebbüsün teşviki hakkında 10. Temmuz 1949 tarihli kararname, ZVOBI. S. 463.

hatta tarım hakkında bile buna benzer hükümler yürürlükte (20). Demek ki sözleşmenin mahiyetine kanun koyucu önem vermektedir.

1. Şimdi artık sözleşme bir "plânlaşma vasıtası" dır, yoksa sömürme vasıtası değildir; msl. böylece çiftçiye verilecek fiyatlar ona "taahhütlerini ifa ve en lüzumlu(!) kullanım mallarını elde etme" imkânını vermelidir (21). Zaten çiftçiler ve özel işletmeler kriz zararlarına karşı emin bir durumdadırlar (!) Özel tarafın sözleşmeyi ifa etmemesinin önemi bilhassa böylece iktisadî plânın uygulanmasını tehlikeye düşürmesinde kendisini göstermektedir; "akıllanmamış" olanlar için bundan ötürü iktisadî ceza hukuku daima hazır bulunmaktadır. (22).

2. Böyle sözleşmelerden doğan özel hukuk meselelerinden, özel satıcının başka yere gönderilmek üzere mal satımında hasarın kime ait olacağı meselesi incelenmektedir. DWK 'nın emtia'nın gönderilmesinde vazifeler ve emtia nakil vesikalarının (23) ihdası hakkındaki 2. Aralık 1948 tarihli emriyle nakliyatla yer ayrımı inceliklerine kadar tanzim edilmiştir. Buna dayanılarak artık - başka başka sebeplerle de olsa - teslimde bulunan kapitalist işletmenin, BGB'nin 447. maddesinden ayrılarak, malın varışına kadar fiyat rizikosunu taşıması gerektiği buna karşılık alıcı işletmenin şimdiye kadar olduğu gibi para yollamasındaki rizikoyu BGB'nin 271. maddesinin 1. bendi gereğince taşıması icap ettiği iddia edilmektedir (24).

3. Bunlardan başka halk mülkiyetindeki işletmeler arasındaki kira sözleşmeleri hakkında kafa yorulmaktadır. Aslına bakılırsa halk mülkiyetindeki işletmeler çerçevesi içinde aynı kapitalden elde edilen "zahmetsiz gelirler"le kiracının, kiralyan tarafından kapitalist bir sömürülmeyle terkedilmesi mümkün olmamalıdır. Gene de bu işletmelerin herbirinin, SMAD'nin 23. Nisan 1948 tarih ve 76 numaralı emrine göre, gelir getirme bakımından (!) örnek olmaları gerekmektedir. Böylece artık kiradan değil "istifadeye terk" den ve "istifade ücreti"nden bahsedil-

(20) 29. Mart 1949 tarihli kararname, ZVOBl. S. 244 ve 2. Mayıs 1950 tarihli Durchf. - Best. I., GBl. 377.

(21) Başta hektar başına elde edilen mahsulü tekrar elde etmek için alınacak tedbirler hakkındaki 8. Şubat 1950 tarihli kanunun gerekçesi, GBl. 103.

(22) Bk. msl. 23. Ey'ül 1948 tarihli, Brandenburg iktisadî ceza kararnamesine, ZOBl. S. 439, madde 9.

(23) ZOBl. 1948, 560.

(24) Dr. Heinz Such, NJ. 1949, 105 v. ö.; Brunn, NJ. 1949 12 v ö.; bak, OLG Gera, NJ. 1949, 116' ya da.

mesi ve kiranın hiç olmazsa geçici kiralarda azaltılması teklif edilmektedir (25).

Para reformu ve fiyat hukuku

1. DWK'nın para reformu hakkındaki kararnamesinin (26) 18. maddesine göre "para reformunun uygulanmasından önce meydana gelmiş olan Almanya içi borç ve sözleşme münasebetleri olduğu gibi" kalmaktadırlar; borçlar tam olarak ve Doğu DM'ı halinde ödenmek mecburiyetindedir (27). Borçlunun veya alacaklının temerrüdünden, başka neticeler doğabilir (28). Sigorta sözleşmeleri esas itibariyle 3:1 nispetinde değiştirilmiştir (29).

2. Para reformu, Sovyet işgal bölgesinde fiyat tespitini lüzumsuz kılmamıştır. Para için bir tehlike teşkil eden, bir satın alma kuvveti fazlalığının o zamandan beri mevcut olduğu da kabul edilmektedir. Buna karşı koymak ve kara borsa ile mücadele etmek için, mahdut miktarda elde edilebilen malları serbestçe satan "Serbest dükkânlar" halk mülkiyetindeki münferit ticaret müesseseleri (HO = Handelsorganisation) teşkil edildi. HO dükkânlarındaki fiyatlar, tespit edilmiş olan fiyatların çok üstünde bulunmaktadır; bu, şu şekilde izah edilmektedir: bunlarda dükkân masrafları ilâve edilmekte ve bu, alıcı tarafından ödenmektedir. Bütün kazançlar gibi bu ilâve de devlet hazinesine akmaktadır; bu bir nevi vergi imiş. Bu dükkânların mevcudiyetiyle birlikte, para reformundan önce batı bölgesinde bilinen bir ilgi çekici hukukî mesele de ortaya çıkmaktadır: maddî zarar veya imha hallerinde HO fiyatları yüksekliğinde tazminat istenebilir mi? DWK muhitinde çıkan bir makaleye göre (30) bölgenin en yüksek mahkemesi bu hususta geçenlerde şu kararı vermiştir: Esas itibariyle yalnız 1944 yılı fiyatı istenebilir. Fakat tazminatın aynı olarak HO dükkânlarından temin edilmesi istenebilir ve

(25) Bunun hakkında teferruat için bk. H. E. Krüger, NJ. 1950, 82 v. öt.

(26) DWK'nın para reformu hakkında kararnamesi ve buna ait Durchf. - Best., her ikisi de 21. Haziran 1948 tarihlidir, ZVOBl. S. 220 v. öt.

(27) 8. Eylül 1950 tarihli kanun ihtiyarları ve çalışmayacak durumda olanları banka ve kamu borçlarından ibra etmiştir, GBl. S. 974, 4-6. maddeler; 8. Eylül 1950 tarihli kanun küçük ve orta köy çiftçilerine verilen bazı kredilerde % 50 indirilme emretmektedir.

(28) Bk. bunun için Karl Felske, Almanya'da Sovyet işgal bölgesindeki para reformunun medenî hukuk bakımından neticeleri, Berlin 1948, S. II. v. öt.

(29) DWK'nın 14. Temmuz 1948 tarihli kararnamesi, ZVOBl. s. 299 v. öt.

(30) Schaul, DJ. 1949, 181 v. öt

dâvalı buna mahkûm edilmelidir ki fiyat farkından davacı değil HO istifade etsin (31).

İhtira beratı hukuku

İslâhatçı yasama, mülkiyetin tanziminde olduğu gibi ihtira beratı hukukunda da Sovyet örneğini takîp etmektedir (32). İcat dahi bir iş neticesi olarak kabul edilmektedir. İşten meydana gelen şey, istihsal, cemiyete ait olduğu halde "mucit, icadı sanayide faydalı olduğu nispette mükâfat talep edebilmelidir" (33). Bu prensibe dayanılarak 5 Mayıs 1936 tarihli ihtira kanunu 6 Eylül 1950 tarihli DDR ihtira kanunu haline sokulmuştur. Yeni kanun teferruat bakımından kelime kelime eskisinin aynıdır. Yeni olan hükümler şunlardır:

1. İhtira beratları, mucidin isteğine göre ya (şimdiye kadar olduğu gibi) bütün hakları mucide veren bir berat yahut da "iktisadî berat" şeklinde verilmektedir, 1. madde. İktisadî berattan istifade yetkisi, berat dairesi tarafından kime verilmişse onundur. Bu taktirde mucid ya daimî olarak yahut da bir defaya mahsus olmak üzere tatmin edilmekte, ikinci halde mucidin bütün hakları sona ermekte ve ilgili bakanlık da bundan haberdar edilmektedir, 2. Madde. İcat eğer halk mülkiyetindeki bir işletmede çalışma sırasında, devlete ait bir araştırma enstitüsünde veya diğer resmî müesseselerde veya devletin yardımı ile yapılmışsa, bu taktirde mucide bir iktisadî berat verilmektedir, 2. madde VII.; aynı şey bu işletmelerde sipariş üzerine yapılmış olan icatlara da tatbik edilmektedir. 52. madde. Bütün hakları mucide veren bir beratı mucid ne zaman isterse bir iktisadî berat haline getirebilir, 33. madde; iktisadî, sosyal, veya kültürel mecburiyet hallerinde bu nevi beratlar hükûmet tarafından tazminat karşılığı sınırlandırılabilir veya tamamen ilga edilirler. 12. madde.

2. Ede edilen istifadeye göre tazminat verilmesi 64. maddeye göre ayrıca tanzim edilmek gerekmektedir. Şimdilik, icatları ve işletmelerin düzeltilmesi için teklifleri geliştirme hakkında DWK'nın çıkarmış olduğu 15. Eylül 1948 tarihli kararname hâla yürürlükte, ZVOBI. S.

(31) Oberstes Gericht (En yüksek mahkeme) 19 Nisan 1948, NJ. 1950, 211.

(32) Bu hususta bk. Richard Linde, İhtira beratı ve mucit hukuku, Berlin 1949.

(33) Linde, a. g. e. s. 47; bundan başka cemiyetin istihsalinde değerlendirmeyen icatlar için özel bir değerlendirilme de "düşünülebilir", Linde a. g. e. s. 4

(34) Alman Demokratik Cumhuriyetinin (DDR) ihtira beratı kanunu, 6. Eylül 1950, GBL S. 989.

483. Buna göre, bir düzeltme teklifinde bulunan, bu teklifin işe yarıya-
cağı tespit edilmiş ve bu yolda çalışmalara başlanılmışsa, bundan istifa-
de etmekte olan işletmeden uygun bir ücret istemek hakkını haizdir. Bu
ücret yılda 50.000 DM.' a kadar olan fayda teminlerinde bunun % 5-10'u
arasında olmalıdır ve vergiye tâbi değildir; yıllık daha çok fayda temin
ediliyorsa bu hususta tasarruflar arasında ayrı bir anlaşma yapılmalıdır.
Bu yoldaki tanzim, istihsal vasıtalarının düzeltilmesindeki devlet menfaa-
tinden neşet etmektedir.

3. Teşkilât bakımından alınan tedbirler arasında ihtira beratı da-
iresinin "iktisat şubesi" nden bahsetmek gerekir, 44-50. maddeler. Bu
şube üç kalemi içine almaktadır: icat işlerinin teşkilâtlanması ve teşviki
ve mucit ve işletmelerin danışma kalemi; icatlardan istifadeyi inceleme
kalemi, burada icatlardan nasıl istifade edilebileceği incelenmekte ve
netice bakanlığa bildirilmektedir; ve nihayet istifade anlaşmazlıkları-
nı halleden ve iktisadî beratlarda istifade müsaadesini veren kalem.

Bundan başka sanayi bakanlığı ihtira beratı dairesinde mucitleri
temsil etmek ve bunlarla danışmada bulunmak üzere mutahassıs ve hu-
kukçu memurlardan müteşekkil bir büro kurmak mecburiyetindedir, 66.
madde.

4. Geçici maddelerde 8.Mayıs 1945'ten önce verilmiş olan beratla-
rın (bunlara eski beratlar denmektedir) bildirilmesi ve bunların mahfuz
tutulması için kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 aylık bir
müddet tayin edilmiştir, 7. madde II. Malları müsadere edilenlerin eski
beratları buna rağmen işletmenin veya mallarının yeni sahibine ait ol-
maktadır, bk. 71. ve 72. maddelere.

İş hukuku

Anayasanın 15. maddesine göre "iş kudreti (veya işçi) devlet tara-
fından himaye edilir". Bugün esas olarak 19. Nisan 1950 tarihli (GBI.
S. 349) iş kanunu, iş hukukunu tanzim etmektedir. İktisadî güdümde iş-
çilerin söz sahibi olmaları "ana işletmelerin halka ait olduğu bizim yeni
demokratik nizamımızda, devlete ait demokratik organlar vasıtasıyla
gerçekleşmektedir", 41. madde; işletmelerde ve idarelerde işçilerin ve
memurların "iş haklarını korumak için kanunî mümessilleri" serbest
Alman sendikalarıdır, 4. madde II.

Kollektif iş sözleşmeleri :

Kollektif iş sözleşmeleri (Umumî mukavele) senayi sendikalarının

merkez yönetim kurulları ile ilgili bakanlıklar veya halk mülkiyetindeki işletmeler birlikleri, devlet idareleri için işçileri bakanlığı, kooperatifler ve senayi ve ticaret odaları ve özel teşebbüsler ve işletmeler için kurulmuş olan küçük sanat odaları arasında yapılır; kollektif sözleşmeler hakkındaki 1 Haziran 1950 tarihli kararname, GBl, s. 4493. Bu sözleşmelerin bakanlık tarafından uygun görülmesi de gerekmektedir, kararnamenin 16. maddesi.

İşletmelerdeki iş şartlarını tâyin hususundaki işletme sözleşmelerini, işletme sendika idareleri, halk mülkiyetindeki işletmelerin idareleri ile ve "bahse konu olan işletme için tespit edilmiş bulunan VEB plânı sınırları içinde" yapmaktadırlar; kararnamenin 11. maddesi. Bu sözleşmelerde "istihsalın artması, kalitenin yüksek olması ve maliyetin hesabı (!) yolunda hazırlanmış olan VEB plânının uygulanması için" gereken karşılıklı taahhütler, sonra işçinin korunması, üç ayda bir rapor verilmesi ve kütleli kontrol vs. bulunması mecburidir. Bu sözleşmelerin senayi sendikalarının memleket yönetim kurulları ve VVB tarafından uygun bulunması ve iş dairesi tarafından da onanması gerekmektedir; 19. madde.

İşletme sendika idareleri ile özel işletmeler arasındaki işletme anlaşmaları "işçilerin idarede söz sahibi olmalarını tanzim etmelidir ve bunda FDGB'nin koymuş olduğu hükümler göz önünde tutulmalıdır; 14. ve 15. maddeler. Bunların da iş dairesi tarafından onanması gerekmektedir. 20. madde.

Feshi ihbar hakkı :

İş kanununun 38. maddesi feshi ihbar hakkının sonradan bir kararname ile gerçekleştirilmesi gereken esaslarını ihtiva etmektedir: sözleşmeye katılanların hepsi için feshi ihbar hakkı aynıdır, aynı zamanda sebepleri ihtiva etmiyen bir feshi ihbar hükümsüzdür, işletme sendika idareleri üyeleri, Nazi rejiminin takibatına uğramış olanlar, çok zarar görmüş bulunanlar ve gebe kadınlar ve süt veren anneler bu hususta koruyucu hükümlerden istifade etmektedirler.

Ücret iddiaları :

NJ. 1950, 122'de her halde sebepsiz olarak basılmamış bulunan Kamenz Amt mahkemesinin bir kararında, ücret alacağından dolayı takip edilmekte olan bir hacizde anayasanın 15. maddesine dayanılarak bu alacağı, kiralayanın hapis hakkına nazaran rüçhan tanınmıştır.

ŞAHSIN HUKUKU

*Yürürlükde olan hukuk**Rüştü :*

17. Mayıs 1950 tarihli (GBI. S. 437) DDR. kanunu ile (Erkeğin) rüştü ve evlenmeğe ehliyet yaşı 21 den (BGB, Mad. 2, Evlenme kanunu, Mad. 1.) 18'e indirilmiştir, çünkü şimdiye kadarki hükümler artık "antifaşist ve demokratik yeni nizamın kuruluşunda gençliğin yapmakta olduğu yardım ile telif edilemiyordu".

Gaiplik kararı :

Savaşa katılmış olanlar hakkında verilecek gaiplik kararında şüphe halinde ölüm günü olarak 31. Temmuz 1949 kabul edilmiştir (35).

Boşanma :

Evlenme kanununun (KR kanunu, N. 16) uygulanmasında, bir kere aksine hareket 43. maddeye göre boşanma sebebi sayılan şartlarda bir "müterekki" anlayış gözükmemektedir. Bu hususta bir dava zikredilmektedir: çalışan, üç çocuk annesi, 35 yaşında ve 1945'tenberi SED'in üyesi olan bir kadın, kocasının muvafakati ile önce 3 hafta parti mektebine gitmiş. Fakat bundan sonra, o zamanlar en azdan bir yıl devam eden bir halk hakimliği kursuna katılmak istemiş. Kocasına buna müsaade vermemekle bir boşanma sebebi ortaya koymuş addedilmiştir (36)."

Bundan başka evli kadının 8. maddeye göre kocasının davalarındaki itiraz hakkı ihtilâflıdır. Dresden Oberland mahkemesinin ve Land mahkemesinin, uzun zamandan beri evli bulunan kadınların itirazına müsaade eden kararları şiddetli hücumlara uğramıştır; çünkü bu kararlar hakikî demokraside kadının sosyal mevkiî ve işin sosyal değerini anlamaktan uzaktırlar ve çünkü doğu bölgesinde evliliğin bir bakım müessesesi şeklinde anlaşılmasına cevaz verilemez (37). Gene de buna karşı,

- (35) Savaşa katılmış olanların gaipliklerine karar verilmesi hususundaki taleplerin kabulü hakkındaki 22. Şubat 1949 tarihli kararname, ZVOBl. S. 124, 23. Temmuz 1949 tarihli DVO ile birlikte, ZVOBl. S. 550.
- (36) Elfriede Thaler, evlilik hukukunda yeni meseleler, NJ. 49, 254. H. Benjamin daha dikkatlidir, yeni Alman aile hukuku hakkında teklifler, 1949, S. 12 v. öt., hesaba katılmamış. İmdi mesele 27. Eylül 1950 tarihli Anlam koruma kanununun 15. maddesi ile erkeğin lehine hall edilmiştir.
- (37) OLG Dresden, 10 Şubat 1949; LG Dresden, 28 Ekim 1948, NJ. 1949, 170 v. öt. Hans Nathan'ın serhi ile.

kadınla erkeğin eşitliği için gereken filî şartların henüz mevcut olmadığı ve bundan ötürü bugün bile kadının çalışma imkânlarının maddî olarak göz önünde tutulması gerektiği ileri sürülmektedir (38).

Kadın ve erkeğin eşit kılınması, nesebi sahîh olmayan çocuklar :

Anayasada belirtilmiş olan, kadınla erkeğin eşit kılınması ve nesebi sahîh olmayan çocukların himayesi, aile hukuku alanında önemli yeniliklere sebep olmuştur. 7. Madde 2. bend ve 30. madde 2. bende göre "aile içinde kadınla erkeğin eşitliğini tahdit eden kanun ve hükümler kaldırılmıştır"; 33. maddeye göre evlilik dışı doğum" ne çocuk ne de ana babası için kötü neticeler meydana getiremez", buna aykırı olan kanun ve hükümler de kaldırılmıştır. Anayasanın yalnız program ibareleri ifade etmeyip aynı zamanda, uygulanacak hukuk yaratmış olması da bilhassa meth edilmiştir (Bk. 144. maddeye de). Bunun üzerine BGB aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

1. Kadınla erkeğin eşit kılınması neticesi, kocanın karar hakkı (madde 1354), kadının evde veya kocasının işinde çalışmak vazifesi (madde 1356) ve kocanın, kadının şahsî eda mükellefiyetlerinin feshini ihbar hakkı (madde 1358) ortadan kalkmıştır. Bundan başka kocanın, kadının mallarını idare ve bunlardan intifa hakkı da ilga edilmiş ve böylece mal ayrılığı kabul edilmiştir (39).

2. Nesebi sahîh olmayan çocuğun durumu hakkında bazı noktalarda ittifak vardır: kadının birçok erkeklerle düşüp kalkmış olması itirazı (m. 1717) henüz kaldırılmamıştır. Sonra, anneye tam bir velâyet hakkı tanınmıştır, öyleki gençlik dairesinin resmî vesayeti sona ermiştir (32 v. müteakip maddeler, RJWG). Yalnız 1693. maddeye göre nafaka meseleleri için bunlar bir danışma dairesi haline getirilebilirler (40). Nafaka davasında artık anne tanık değildir, yani cinsî münasebetin is-

(38) Hilde Benjamin, bakım müessesesi olmak bakımından evlilik, DJ. 1949, 209; bk. Friederike Kluge'ye de, evenme kanununun 48. maddesi hakkında bir kadın yargıcın düşünceleri, DJ. 1950, 16; fakat şimdi bk. bu, kadınla erkek arasındaki filî ayrılıkları ortadan kaldırmak istiyen 27. Eylül 1950 tarihli Anaları koruma kanununa.

(39) Alfons Roth, DDR anayasasının aile hukukuna tesirleri, NJ. 1949, 245 v. ö., mal ayrılığı hakkında ayrıca OLG Dresden, NJ. 50, 21; AG Eisfeld, NJ. Nathan'ın şerhi ile; OLG Erfurt, NJ. 1950, 266.

(40) Hans Nathan, aile hukukunda şimdiki hukukî durum hakkında, Demokratischer Aufbau 5 (1950), 15; Heinz Graf, DDR anayasasının nesebi sahîh olmayan çocuk ve ana babasının hukukî durumlarına tesirleri, NJ. 1950, 14; bk. ayrıca NJ. 1950, 92'den aktarılmış olan Glauchau AG'inin genelgesine.

patı tarafların dinlenmesi ile mümkündür (41). Bunlardan başka nesebi sahih olmıyan çocuk - 1589. ve 1708. maddeler hilâfına - nesebi sahih çocuğun babasına ve babasının usulüne karşı iddia edebileceği nafakayı istiyebilir ve - 1712. madde hilâfına - nesebi sahih çocuk gibi miras hakkına sahiptir. Acaba aynı hakları nesebi sahih olmıyan çocuğun babasına da vermek istiyorlar mı?

Evlat edinme :

Evlat edinme hukukunda, Sovyet işgal bölgesindeki memleket kanunları kısmen geçici mahiyette değişmeler kabul etmişlerdir (43).

1. Bir kere, sahih nesepli çocukları bulunan ana ve babaya 1741. maddenin hilâfına mahkeme tarafından evlat edinme müsaadesi verilebilir, ancak bunun için evlat edinilecek çocuğun "Nazi rejimi, savaş veya savaşın neticeleri yüzünden ana ve babasını kaybetmiş olması şarttır" (44). Bunun mucip sebebi de çok dikkata şayandır: 1741. maddenin temelini teşkil eden, nesebi sahih çocukların menfaati, göz önünde tutulamamış, çünkü "her ferdin sosyal bakımdan yükselmesini, menşesine ve iktisadî durumuna bakmaksızın yalnız şahsî iktidarına bağliyan ve diğer taraftan servete sahip olmanın içtimaî nüfuz sahibi olmaya sevk etmesini (!) önlemek isteyen bir cemiyet, rahatça böyle bir durumda mirasın teminat altına alınmasından sarfı nazar edebilirmiş" (45).

2. Bundan başka, mahkeme, evli bir kadının evlat edinmesinde, kadının talebi üzerine evlatlığın, kadının evlat edinme sırasındaki kocasının adını taşımasına karar verebilir; böylece "ortaçağ kokan" 1758. maddenin I. bendinin 2. fıkrası ortadan kaldırılmıştır. Bu maddeye göre evlatlık, analığın kızlık adını taşır. Halbuki "yeni cemiyetin ruhuna, ancak, kadının evlenme ile elde ettiği adını kendi hakkına dayanarak taşıdığı ve bunu başkasına da verebileceği yolunda bir anlayış uygun dü-

(41) Graf, a. g. e.

(42) Graf, a. g. e. ve Koch, NJ. 50, 345.

(43) Sachsen: 28. Mayıs 1948 tarihli kanun; Brandenburg: 20. Mayıs 1948 tarihli kanun; Thüringen: 4. Mayıs 1948 tarihli kanun; Mecklenburg: 30. Eylül 1948 tarihli kanun.

(44) Alman Federal Cumhuriyetinde 8. Ağustos 1950 tarihli kanun genel olarak 1741. maddenin hükmünü bertaraf etmiştir, yalnız bunun nesebi sahih fûruun menfaatlerine fazlaca aykırı düşmemesi de şart koşulmuştur, ancak kaideten mamelek haklarını ilgilendiren menfaatlerin göz önünde tutulmıyacağı da ilâve edilmiştir.

(45) Beitrage zur Demokratisierung der Justiz, yayınlıyan Max Fechner, 1948, S. II.

şebilir. Ad üzerinde ayrıca bir klan hakkı bulunması çoktan geride kalmış olan derebeylik ve burjuvalık zihniyetinin çöp sepetine yakışır" (45)

İstâhat plânları

Anayasanın, karı ve kocanın eşit kılınmaları ve nesebi sahih olmayan çocukların korunması hakkındaki hükümleri doğrudan doğruya muteber olmakla beraber yasama bakımından daha etraflıca tamamlanmak ihtiyacındaydılar. Daha 1949 yılında, "tam demokratik temele" dayanan uzun bir çalışmadan sonra Alman halk meclisinin adalet komisyonu 6 tezi tartışmaya sunmuştu (46). Bununla ilgili olarak Frau Dr. Hilde Benjamin bir broşürde Sovyet işgal bölgesindeki Alman adalet bakanlığında temsil edilmekte olan görüşleri bir araya toplamıştı. Teklifler henüz kanunlaşmamışlardır; bunlar Doğu bölgesi mahkemelerine şimdiye kadar bir kere, adalet bakanlığının bir genelgesi ile ve uygu-

(46) Alman Halk Meclisinin (Deutscher Volksrat) adalet komisyonu tarafından evlenmenin genel neticeleri hakkında hazırlanmış olan tezler (BGB'nin 1353 - 1362. maddeleri) şunlardır:

1. Karı ve koca birbirlerine karşı, meslekleri ve geçim temin bakımından ayrı oturma haklarına hâle gelmeksizin evlilik hayat birliğini teminle mükelleftirler.
2. Karı ve koca evlenmenin akdi sırasındaki anlaşmalarına göre ya kocanın yahut karının soy adını, yahut da her iki adın birleşmesinden veya her iki adın unsurlarından meydana getirilmiş olan bir adı müşterek soyadı olarak kullanırlar. Bir soyadı ikiden fazla unsuru ihtiva edemez.
3. Müşterek hayatı ilgilendiren bütün meseleleri karı ve koca karşılıklı bir anlayış içinde hallederler. Karının müşterek evin işlerini idare etmek hakkı mahfuzdur.
4. Karı ve koca iktidarlarına göre ev içinde veya dışındaki çalışmaları ile ve servet ve gelirlerine göre müşterek geçime yardım ederler. Geçim tabiri ev ve karı ve kocanın şahsi ihtiyaçlarını ihtiva eder.
5. Karı ve koca ayrı yaşıyorlarsa bir kere her biri çalışarak veya başka gelirlerle kendi geçimini temin mecburiyetindedir.

Eşlerden biri, bütün yaşama durumu göz önünde tutulduğu takdirde dahi tamamen veya kısmen buna imkân bulamıyorsa, diğer eşden her iki eşin durumlarına uygun düşen bir ek nafaka veya tam nafaka isteyebilir. Nafaka talep eden eşe mamelekini paraya çevirmesi söylenebilir; ancak bunun için, onun bütün durumu göz önünde tutulduğu takdirde dahi böyle birşeyin kendisinden istenmesinin mümkün olması şarttır.

Nafaka vermekte mükellef olanın ihtiyaç ve mükellefiyetleri göz önünde tutulduğu takdirde nasafate uygun düşüyorsa, nafaka mükellefiyeti ya tamamen ortadan kalkar veya bir yardım ödeme şeklinde sınırlandırılır. Nafakaya ihtiyacı olan eş haklı bir sebep olmaksızın

lanmak üzere bildirilmişler, fakat sonradan geri alınmışlardır (47). Bunlar bizim için yalnız, şimdi bizde de aynı hukukî meseleler incelendiği için değil aynı zamanda Doğu ile Batı arasındaki fikir ayrılıklarını da gösterdikleri için ayrıca ilgi çekicidirler.

“Eşit haklara sahip olma” :

Komünist anlayışına göre karı ile kocanın eşit haklara sahip olmalarının temeli kadının işçi olarak çalışmasıdır. Bu hususta Klara Zetkin'in bir sözü esas olarak kabul edilmiştir: “Kadınların çalışmasını menetmek veyahut yalnız sınırlandırmak demek, kadının daimî olarak iktisadî bağımlılığa, içtimai uşaklığa ve hakarete, evlilik içinde ve dışında fuşşa mahkûm edilmesi demektir.” Bu söz bugün halâ aktüel olmakta devam etmektedir; çünkü halk serveti “yalnız ve yalnız bizim çalışma kuvvetimizden meydana çıkmaktadır” (48). Ancak kadının hem ev işleri ile hem de meslek işleri ile iki türlü yük altında bulunması da kolaylaştırılmalıdır “çocuk bahçeleri ve kreşler, hafif hasta çocuklar için hasta odaları, dikiş ve yama odaları, çamaşır yunakları, işletmelerde istihlâk müesseseleri kurulmalı ve bunlarla ev işleri öyle azaltılmalıdır ki, iyi organize edilmiş meslekî çalışma çerçevesi içinde kadın bu işleri rahatça ve yorulmadan yapabilsin” (48). “Kadın denince akla meslek sahibi kadın gelmelidir” (49).

Evlenmenin genel neticeleri :

1. Kocanın konutu tayin etmek hakkı eşitliğe aykırı düştüğü için 1. tez “birlikde oturmak vazifesi haleldar edilmeksizin, meslekî ve kazanç çalışmalarından ötürü ayrı oturmayı” kabul etmektedir. Buna kar-

birlikte yaşamayı red ediyorsa nafaka talep etme hakkı düşer.

6. Eşler ayrı yaşıyorlarsa, bunlardan her biri, mülkiyetin kime ait olduğuna bakmaksızın, kendi evinin işleri için gereken eşyayı müşterek evden isteyebilir. Mevcut ev eşyası ayrı bir evin idaresine yetecek kadar değilse, bu eşyadan istifade etmek hakkı, bütün durum göz önünde tutulduğu takdirde hangi eşden, bu eşyadan ayrılmak istenemezse, ona aittir. 5. bend, 3. fıkra.

(47) Nihayet son zamanlarda çıkan 27 Eylül 1950 tarihli, anaları, çocukları ve kadın haklarını koruma kanunu bazı esaslar koymuştur. GBl. S. 1037; teferruata ait hükümler ise çıkarılacak olan bir aile hukuku kanununda bulunacakmış.

(48) Hil'de Benjamin, Vorschlaege zum neuen Deutschen Familienrecht. Berlin 1949, S. 9. v. öf. Bu program bu arada kanun haline gelmiştir: 27 Eylül 1950 tarihli, anaları, çocukları ve kadın haklarını koruma kanunu.

(49) Tabii bununla beraber “meslekî çalışma mecburiyeti” ısrarla reddedilmektedir, Benjamin a. g. e. S. 11.

şı tabii itiraz edilmiş ve yalnız "geçici" bir ayrılma teklif edilmiştir (50)

2. Müsterek soyadı, anlaşmaya göre ya kocanın yahut karının adı, yahut da her iki adın birleşmesinden veya her iki adın unsurlarından teşkil edilmiş bir ad olacaktır; 2. tez. Buna karşı da itirazda bulunulmuş ve kariya yalnız, kocasının adına kendi adını da eklemek hakkının tanınması teklif edilmiştir (51).

3. Geçim tedarikini her iki taraf iktidarlarına göre üzerlerine alacaklardır; 4. tez. Ancak karı ve koca ayrı yaşıyorlarsa, bu taktirde "herkes bir kere (!) ya çalışarak veya başka gelirlerle kendi geçimini elde edecektir". Taraflardan birinin buna imkânlarının müsaade etmediği haller bundan müstesnadır. Ancak ayrı yaşamayı makul gösterecek bir sebep olmaksızın beraber yaşamayı reddetmemiş olmak gerekir; 5. tez. Bu kaide karının çok aleyhinde olduğu için itiraza uğramaktadır (52).

4. Nihayet her ayrı yaşayan eş, malî durumuna bakmaksızın diğer eştem, kendi evinin idaresi için gereken eşyayı isteyebilir; 6. tez. Bunu H. Benjamin boşanmadan sonraki zamana da teşmil etmek istemektedir. Müsterek hayatı, ayrılma sebebi olmaksızın reddedenler için bu kaide nin hükmü yoktur.

Karı - Koca malları (53):

Evlilikte kazanılmış olanın paylaşılması ile mal ayrılığı rejimi teklif edilmekte ve eğer bir taraf ayrıca, başarıları sonunda, ms. 10 000 DM. lık millî mükâfatı kazanmış olmak gibi gelirler elde etmemişse bu paylaşılmanın yarı yarıya olması istenmektedir. Paylaşma, boşanmadan sonra veya boşanmaksızın ayrı yaşama halinde bir şahsî alacak dâvası içinde yapılmalıdır (54).

Nesebi sahih çocuklar (55):

Velâyet hakkı müsterek olacak, anlaşmazlık halinde vesayet dairesi karar verecek. Ayrı evde yaşama hallerinde, anlaşmaya göre velâyet

(50) Dr. Thiersch, NJ. 1949, 243; Paula Mothes, gene orada, S. 245. En son olarak da 27 Eylül 1950 tarihli kanunun 5. maddesi.

(51) Thiersch, Görner a. g. e., aynı zamanda H. Benjamin, S. 15.

(52) Mothes a. g. e

(53) Bk. bunun için Hans Nathan, Demokratischer Aufbau 55, 102.

(54) H. Benjamin, a. g. e. S. 23 v. 8t.

(55) H. Benjamin, Über die elterliche Gewalt, NJ. 1949 81. bunda şimdiye kadar yürürlükte olan hukukun bariz vasfı olarak çocuğun babanın hakimiyeti altında olduğu ve çalışma kudreti ile de aile mamelekine dahil bulunduğu tebarüz ettirilmektedir.

hakkı, istenirse vesayet dairesinin kontrolüne tâbi olmak şartıyla çocuğun yanında yaşadığı eşe devredilebilir. Çocuğun terbiyesi - Sovyet örneğine göre - aynı zamanda "içtimai çalışkanlığa" hazırlamalıdır. Ana ve babanın ayrı yaşamalarından ötürü çocuğu tehdit eden tehlikelere karşı "okulda, gençlik kluplerinde ve gençlik teşkilâtındaki müterakki ve içtimai terbiye müesseseleri vasıtasıyla mücadele edilmelidir (56). Her şeyden önce çocuğun "ciddiye alınması gereken bir insan" olduğu bilinmelidir (57). Nihayet karı da evlilik içinde doğan bir çocuğun nesebini reddedebilmelidir ki, bu artık kısmen yürürlükte kabul edilmektedir (58). Kocanın uzun müddet esarete kalması hallerinde buna baş vurulduğu tatbikatta görülmektedir.

Nesebi sahih olmıyan çocuklar :

Bir kere, kadının birçok erkekle münasebette bulunmuş olması itirazı şiddetle reddedilmektedir, öyleki ana, bahse konu babalar arasında en çok nafaka ödemek kudretinde olanını seçebilecektir (59). Buna karşı babalığın hiç olmazsa imkân dahilinde olması ve exceptio prioris coitus'un kabulü ile hiç olmazsa, gebe kaldığını anlayan çocuk anasının bir de ödeme iktidarı yüksek olan birisi ile münasebette bulunmasının ve babalığı buna yüklemesinin önlenmesi istenmektedir (60).

Velâyet hakkı yalnız anaya aittir. Bunun evlilik dışı babaya devri, babanın istemesi, ananın ve varsa babanın karısının muvafakati ve çocuğun eve alınması şartıyla kabul edilmesi arzu edilmektedir.

Babanın ve bunun ana babasının çocuğa nafaka verme mükellefiyetleri, çocuğun 18. yaşına kadar devam etmelidir (61).

Babanın karısı ve fûruu yanında nesebi sahih olmıyan çocuk da nesebi sahih olan bir çocuğun mahfuz hissesine sahip olmalı ve babanın bütün diğer mirasçılarının yanında nesebi sahih bir çocuk gibi miras hakkından faydalanmalıdır.

(56) Benjamin, NJ. 1949, 81.

(57) Benjamin, Vorschlaege, S. 24.

(58) Bk. Nathan, NJ. 1950, 169, Meier - Schmelting'in "Kann die Mutter die Ehelichkeitsanfechtungsklage erheben?" adlı makale hakkında.

(59) Benjamin, a. g. e. S. 31.

(60) Heinrich Löwenthal, Die Aufhebung der Mehrverkehrseinrede, NJ. 1949, S. 285.

(61) Anaları koruma kanununun 17. maddesinin II. f bendine göre nafaka ana ve babanın iktisadi durumlarına göre tayin edilecektir.

EK: USUL HUKUKU

Bu özel hukuka uygun bir tatbikatı sağlamak için bir de komünist adlı islahat yapılmıştır.

Yargıçların "bağımsızlığı"

Anayasanın 129. maddesine göre "hukuk tahsili müesseselerinin geliştirilmesi" ile "her sınıftan halkın" yargıç olabilmesinin sağlanmasına çalışılacaktır. Ayrıca 130. maddeye göre "hukuk tahsili olmıyan yargıçlar en geniş şekilde yargı işlerine katılacaklardır". En yüksek mahkeme (Oberstes Gericht) ve memleket yüksek mahkemeleri (Oberlandsgerichte) yargıçları halk meclisleri tarafından seçilecektir, madde 131. Yargıçların yetiştirilmesi hususunda daha etraflı hükümler henüz konmamıştır; bu arada "halk yargıçlarının" yetiştirilmeleri ve işe yerleştirilmeleri gelişerek devam etmektedir.

Yargıçların azli de halk meclislerinin elinde bulunmaktadır, "anayasa veya kanunlara aykırı hareket ettikleri veya yargıçlık vazifelerini açıkça kötüye kullandıkları takdirde", 132. madde.

Aile hukuku ihtilâfları :

Hukuk yargılama usulü alanında en önemli tedbir olarak aile hukuku ihtilâflarının, 21 Aralık 1948 tarihli karamame ile (ZVOBİ. S. 588) Amt mahkemelerine devredilmiş olması sayılabilir. Taraflardan biri talep ederse sözlü muhakemelerde bir erkek ve bir kadın Sshöffe'nin bulunması mecburidir, 3. madde (62). istinaf taleplerine Land mahkemelerinde temyiz taleplerine de Oberlandes mahkemelerinde bakılır.

(62) İttifakla bildirildiğine göre taraflar bu hükümden istifade etmemektedirler.